

Tyskland och tyska krigsmakten år 1914

För litteraturhänvisningar — se under hemsidans länk *Bibliografi*.

Om tysken, den tyska nationalkaraktären och den tyska militarismen har mycket skrivits, inte minst under 1900-talet.

The curious thing is that the same man, who as an individual is as helpless as a child, becomes, the moment he puts on the uniform, an intelligent being, capable of responsibility and initiative. The German can rule others, and be ruled by others, but he cannot rule himself. The cure would appear to be to train every German for an officer, and then put him under himself. It is certain he would order himself about with discretion and judgment, and see to it that he himself obeyed himself with smartness and precision.

For the direction of German character into these channels, the schools, of course, are chiefly responsible. Their everlasting teaching is duty. It is a fine ideal for any people; but before buckling to it, one would wish to have a clear understanding as to what this "duty" is. The German idea of it would appear to be "blind obedience to everything in buttons." It is the antithesis of the Anglo-Saxon scheme; but as both the Anglo-Saxon and the Teuton are prospering, there must be good in both methods. Hitherto, the German has had the blessed fortune to be exceptionally well governed; if this continue, it will go well with him. When his troubles will begin will be when by any chance something goes wrong with the governing machine. But maybe his method has the advantage of producing a continuous supply of good governors; it would certainly seem so.

På detta sätt skrev man om Tyskland och tyskarna i en bok som utkom första gången år 1900. Författaren, Jerome K Jerome, hade elva år tidigare publicerat en roman med titeln *Three Men in a Boat* (to say nothing of the dog), och gav den nya boken titeln *Three Men on the Bummel*. De tre männen (utan hund) finner livet en smula långtråkigt och beslutar liva upp sig med en resa utan fast tidtabell eller mål (på tyska *ein Bummel*) genom Tyskland. Detta ger upphov till många komiska situationer och även reflexioner om den tyska nationalkaraktären sedd i brittiska ögon. Ovanstående citat är ett slags sammanfattning i bokens sista kapitel.

Det är ett vänligt och fredligt folk Jerome skildrar – jämlikheten mellan borgar- och arbetarklassen beskrivs lite tidigare i sista kapitlet som total i fråga om fritidsintressen (aristokratin och officerskassen skiljer ut sig – officerare i uniform fick till exempel inte åka spårvagn):

Beyond the landed aristocracy, whose boundaries are impregnable, grade hardly counts. Frau Professor and Frau Candlestickmaker meet at the Weekly Kaffee-Klatsch and exchange scandal on terms of mutual equality. The livery-stable keeper and the doctor hobnob together at their favourite beer hall.

Handeln frodas utan den stenhårda dygnet-runtkonkurrens som karaktäriserade den anglosaxiska världen. Kvinnans rättigheter ökar:

If anything change the German character, it will be the German woman. She herself is changing rapidly – advancing, as we call it. Ten years ago no German woman caring for her

reputation, hoping for a husband, would have dared to ride a bicycle: to-day they spin about the country in their thousands. The old folks shake their heads at them; but the young men, I notice, overtake them and ride beside them. [...] Brilliantly educated she always has been. At eighteen she speaks two or three languages, and has forgotten more than the average Englishwoman has ever read. Hitherto, this education has been utterly useless to her. On marriage she has retired into the kitchen, and made haste to clear her brain of everything else, in order to leave room for bad cooking.

Detta är alltså den bild av Kaiser Wilhelms Tyskland som en bildad och humoristisk engelsman kunde förmedla föga mer än ett decennium före det stora krigets utbrott. *Three Men on the Bummel* utkom i mer än en tryckning – mitt exemplar är utgivet 1914 (man undrar vad författaren tyckte om den nyutgåvan i augusti samma år).

Jeromes bok bildar en egendomlig kontrast till en annan brittisk bok som utkom bara tre år senare: Erskine Childers' *The Riddle of the Sands*, som har kallats "den första spionromanen" och handlar om stäckandet av ondsinta tyska planer på sjökrig i Nordsjön. För en modern läsare som inte också är passionerad seglare är den rätt långtråkig, eftersom tyskarnas krigsplaner aldrig får samma noggranna beskrivning som navigationen av de frisiska sandbankarna. Inte desto mindre är boken ett tidsdokument av rang.

Insikten om hur bräcklig världsfreden var år 1914 var nog inte särskilt starkt utbredd bland folk i allmänhet i Europa. Fredsskutan gungade, men det hade den gjort förr. Fashodaincidenten år 1898 hade sänat britter och fransmän i krig med varandra om kontrollen över Östafrika (Fashoda heter numera Kodok och ligger i Sudan). Frankrike och Storbritannien var kolonialmakter med konkurrerande intressen på många håll i världen. Tysklands kolonier var beskedligare till antalet och föreföll inte alls lika hotfulla. Det enda som väckte britternas fruktan var att Kaiser Wilhelm II så gärna ville ha en kraftfull örlogsflotta att visa upp för sin kusin Edward VII.

När man sedan läser självbiografier av unga tyska flygaress och lantmilitärer, som Max Immelmans *Mina upplevelser som stridsflygare* (jag har den bara i svensk översättning), Manfred von Richthofens *Der rote Kampfflieger*, Oswald Boelckes dagbok (som jag bara har i samtida engelsk översättning), Walter Bloems *Vormarsch*, Ernst Ritter von Brunners *Kriegstagebuch 1914-1918* och Ernst Jüngers *Kriegstagebuch 1914-1918*, får man bilden av ett folk som självmedvetet och kände sin egen kraft och samtidigt ett ängsligt folk som ständigt fruktade hotet från stormakterna i öster och väster, alltså Ryssland och Frankrike. De stora tyska flygarässen, Immelman, Boelcke och Richthofen skriver i själva verket sina krigsberättelser i form av brev hem till sina mammor och där berättar de om sina luftstrider och deras blodiga resultat (ingen av dem är främmande för att berätta för mamma om den nedskjutne fiende som hittats med kulhål i huvudet).

Walter Bloem var författare till yrket och kapten i reserven, bosatt i Rhendalen; han fann sig vid mobiliseringen vara kompanichef för ett Brandenburgregemente. Han berättar i *Vormarsch* om sitt kompanis framryckning med den tyska I. armén, chocken när man första gången mötte engelsmännens precisionseld som utplånade halva bataljonen, den oändliga framryckningen åt söder och sydöst ända fram och över floden Marne (Bloem och hans kompani tillhörde de tyska förband som ryckte längst in i Frankrike), sedan den för dem helt obegripliga men oklanderligt genomförda återmarschen till åsarna i trakten av ån Aisne, där man raskt grävde ner sig i skyttegravar;

en linje som skulle hålla nästan hela kriget. Där blev Bloem sårad och skickad till krigssjukhus i Tyskland.

Hans berättelse om uppmarschen genom det neutrala Belgien och in i Frankrike visar hur den civila respekten för andras egendom stegvis byttes ut mot soldatens obekymrade och oskrymtade ”krig är krig”:

Und mit unheimlicher Geschwindigkeit findet sich alles in die neuen Verhältnisse. Der Feldweibel kommt, meldet mir, er habe zwei Schweine in einer Scheune entdeckt: ob er sie requirieren und schlachten lassen dürfe?

”Gut — stellen Sie einen Requisitionsschein aus, ich unterschriebe.”

Ahlert lacht. ”Die Leute sind geflohen.”

”Gut: dann legen Sie den Schein in ein Zimmer auf den Tisch.”

”Das Haus brennt, herr Hauptmann.”

”Na, denn nich. Krieg ist Krieg.”

(Och med kuslig hastighet finner sig alla i de nya förhållandena. Fanjunkaren kommer, anmäler till mig att han har hittat två grisar i en loge: får han rekvirera och låta slakta dem?

”Gott — utfärda en rekvisitionssedel, jag skriver under.” — Ahlert skrattar. ”Mänskorna har flytt.” — ”Gott: då lägger ni sedeln på bordet i ett rum.” — ”Huset brinner, kapten.” — ”Nå, så glöm det då. Krig är krig.”) Bloem, *Vormarsch* sid 83 (min översättning).

Under marschen hårdnar det belgiska motståndet. Krutmolnens färg skvallrade om vilken slags skytten det rörde sig om, eftersom röken från armégevären var tunn och grå, medan jaktgevären gav ifrån sig kraftigare moln av brun rök. En fiendesoldat i uniform, som kommit bort från sitt förband men gjorde motstånd på eget initiativ, kunde dödas, såras eller tas som krigsfånge, en civil med gevär var en franktirör och arkebuserades omedelbart.

Kaum hatten wir in aller Frühe den Marsch angetreten, da knallte es aus allen Hecken, aus allen Kellerluken. Und bald stiegen nah und fern die Rauchsäulen gen Himmel, rangen rote Flammen sich durch den Qualm. Und hier und dort wurden Männer aus den Häusern gezerrt, den und jenen hatt man mit dem Jagdgewehr in der Hand gefunden: da machte der Soldat denn kurzen Prozeß. Den andern, nur Verdächtigen, wurde mit dem Wischstrick die Hände auf den Rücken geschnürt, und unter Kolbenstößen wurden sie in die Marschkolonne hineingetrieben, um später vor ein Kriegsgericht gestellt zu werden.

(Knappt hade vi helt tidigt anträtt marschen förrän det knallade ur alla häckar, ur alla källarluckor. Och snart steg i när och fjärran rökpelarna mot himlen, röda flammor trängde sig genom diset. Och här och där släpades män ut ur husen, en och annan hade man hittat med jaktgeväret i handen: då gjorde soldaten processen kort. En annan, bara misstänkt, fick händerna bundna på ryggen med rep och med kolvslag drevs de in i marschkolonnen för att senare ställas inför krigsrätt.) Bloem, *Vormarsch* sid 98.

Bloem gör sig inga bekymmer över denna hårdhänta behandling av folk som helt enkelt försvarade sitt land: krig är krig, segraren har rätt och erkänner patriotism endast hos fiendens soldater.

Sven Hedin följde som världsberömd forskningsresande, vän till Kaisern och allmänt tyskvänlig observatör den tyska frammarschen på många frontavsnitt, från belgiska Flandern till Argonne. I *Från fronten i väster* berättar han om ett samtal han haft med generalstabschefen von Moltke och hans hustru:

Vi talade om de tyska soldaterna, deras godmodighet, deras humana uppträdande och deras beskyddande kamratskap mot fångar och sårade motståndare. Antagligen för att sänka de neutrala staternas sympatier för Tyskland och uppegga sina egna trupper, har ententemakternas press vid upprepade tillfällen beskyllt de tyska soldaterna för omänsklig grymhet. Dyliga historier sakna all grund och äro i och för sig högst osannolika, ty det ligger icke och har aldrig legat i germanens lynne att vara grym mot besegrade, försvarslösa fiender. [...] Den vandalism, som gick över en del av Löwen, framtvingades av invånarna själva. Den vrede de tyska soldaterna känna över den civila befolkningens försåtliga uppträdande, är berättigad. Franktirörernas lömska skott från buskar och fönster, från skumrask och bakhåll måste till sist medföra repressalier, ty soldaten resonerar som så: kriget skall föras mellan *soldater*, och när den ena parten blivit besegrad och segraren tågar in i den tagna staden, då skola de civila icke skjuta från fönstren på de intågande trupperna. Så var förhållandet i Löwen, som är en obefästad stad, och där icke en fönsterruta skulle ha förstörts, om icke franktirörerna framkallat beskjutningen. Det gick så långt att de tyska soldater, som sökte att släcka de brinnande husen närmas rådhuset, för att rädda denna dyrbara byggnad, under sitt arbete nedskötos av franktirörer. Den tyska krigföringen är sträng, men icke grym. Hedin, *Från fronten i väster* sid 76f.

Från den engelska sidan kom böcker med självupplevelser av helt motsatt slag. Rudyard Kipling reste runt i det krigshärjade Frankrike och gav år 1915 ut sin reportagebok *France at War. On the Frontier of Civilization* (e-bok i Project Gutenberg 2004). Reportage skrev han förvisso men med en mycket kraftig vinkling. Här tillåts inga illusioner om Tyskland och tyskarna. I slutet på kapitel VI säger Kipling om fransmännens inställning:

They knew Germany in '70, when the world would not believe in their knowledge; they knew the German mind before the war; they know what she has done (they have photographs) during this war. They do not fall into spasms of horror and indignation over atrocities 'that cannot be mentioned,' as the English papers say. They mention them in full and book them to the account. They do not discuss, nor consider, nor waste an emotion over anything that Germany says or boasts or argues or implies or intrigues after.

Krigsutbrottet i augusti 1914 och den tyska mobiliseringen, som omedelbart övergick i offensiv in i fredliga och vänligt sinnade länder som Belgien och Luxemburg, framställs å andra sidan inte tyskarna och deras vänner som på något sätt ologiska, oresonliga eller brutala.

Enligt denna bild förhöll det sig alltså helt enkelt så att tyskarna försvarade sig och sitt, och då var det självklart att småfolket fick sitta emellan. Det är naturligtvis möjligt att den allierade propagandan överdrev brutaliteten, men jag tror inte det utifrån det jag läst hos de samtida källorna — även de ensidiga partsinlagorna som Sven Hedins krigsreportage: tyskarna hyste den enkla uppfattningen att krig utkämpades av militärer, medan civilbefolkningen skulle hålla sig hemma, överlåta hästar, hö och mat åt de erövrade militärerna (i utbyte mot rekvisitionssedlar) men definitivt inte dra på sig någon armbindel eller kokard, ta sitt jaktgevär och skjuta mot ockupationsmakten.

Det är alldeles uppenbart att de tyska och tyskvänliga källorna menar att de civila utlänningarna, som nu fick nya herrar, skulle sitta still, hålla tyst och lära sig vilka plikter man hade som nybliven tysk om man ville vara en god tysk. En nationellt färgad patriotism var otänkbar hos de civila. Om man vill vara vänlig kan man kanske tänka sig att denna inställning är naturlig för dem som bor i ett kejsardöme med många nationaliteter, kungadömen och småfurstendömen. Man lyder, via sitt eget statsöverhuvud, snällt under kejsaren. Patriotismen delas därmed mellan den lilla staten

och det stora imperiet. Det tyska kejsardömet var en i sanning komplicerad struktur och bestod av minst fyra i princip suveräna stater, nämligen (i fallande storleksordning): Preussen (inklusive en rad mindre stater), Bayern, Sachsen och Württemberg. Preussen och Württemberg hade en gemensam arméorganisation och officerarna var utbytbara, medan Bayerns och Sachsens organisationer var självständiga, även om de lydde under samme högste krigsherre, nämligen Kaiser Wilhelm II.

I kriget slog tyska militärer därför ner alla försök till protester eller demonstrationer från de ockuperade folken med en obekymrad brutalitet som slår den moderne läsaren med häpnad, eftersom den beskrivs så självklart och utan någon uppenbar känsla av att det som hände måste rättfärdigas. Om civila utläningar gjorde väpnat motstånd var de franktirörer, det vill säga friskyttar, en företeelse som tyskarna stiftat bekantskap med i Frankrike 1870 och uppenbarligen fruktade, och följderna blev, som Bloem menar, värst för franktirörerna själva och deras landsmän: det blev muren och exekutionsplutonen. Städer vars befolkning konstaterat på något sätt fick finna sig i repressalier i form av brand och förstörelse. Framstående borgare togs som gisslan, varningsplakat sattes upp: om krånglet, det vill säga det patriotiska motståndet, fortsatte, avrättades gisslan och repressalierna blev värre och värre för varje gång. Metoden hade oundvikligen sina försvarare, inte bara bland tyskarna själva utan även bland de tyskvänliga. De tyska akademikerna och intellektuella ansträngde sig för att, på samma vis som Sven Hedin, försvara mordet och förstörelsen.

På motståndarsidan väckte de tyska militärernas sätt att hantera befolkningen och bebyggelsen i de besegrade länderna berättigad uppmärksamhet och fördömdes kraftfullt inte bara genom ren propaganda (en väntad motåtgärd i krigstid) utan även med väl dokumenterad saklighet. Även från de neutrala länderna hördes protester. Den 23 december 1915 skrevs sålunda en kraftfullt fördömande recension i Dagens Nyheter. Den återges här i utdrag:

En bok om Landet som icke vill dö. Belgien och belgierna under kriget av kapten de Gerlache.

Den kända polarforskaren kapten de Gerlache har utgett en bok om Belgien under kriget. [...] Belgiens historia under kriget är sådan att den råaste och mest fantasifulla kriminalromanförfattare aldrig skulle kunnat uppfinna tiondelen av de ohyggliga sensationer som nu innehållas i fackmässigt och sakligt avfattade undersökningsprotokoll, korta och juridiskt uppställda proklamationer och utslag, militära order och diplomatiska urkunder. [...] Att ingå på detaljerna av de Gerlaches bok är onödigt. Säkerligen kan den beskäftiga sanningskärlek som lyckats leta fram skenbara bevis för den tyska rätten att bryta Belgiens neutralitet kunna hitta en och annan detalj som låter sig bestridas eller kanske rentav motbevisas i den oerhörda anklagelse som författaren i likhet med andra vittnen till hans lands ödeläggelse tvingas att uttala mot den tyska politiken och den tyska krigföringen. Måhända ha tragedien Louvain och tragedien Aerschot haft även andra scener och komparser än dem de Gerlache låtit komma med. Måhända har här och var ett skott, vars ursprung de Gerlache förlägger till en belgisk eller fransk soldats bössa eller en tysk provokatörs revolver lossats av en förtvivlad och förvirrad civilist. Allt har från tysk sida gjorts för att bevisa tillvaron av franc-tireurer i Belgien. Kvar står likväl obestridligt och obestridd den tyska militära logikens segertåg, som från generalstabens krigsvetenskapliga teoriverkstad utgått under skenet av brandfacklor och dånet av massfysiljeringar genom hela Belgien på den väg som banats av ett erkänt folkrättsbrott.

Jan-Olof Olsson (sign. Jolo i Dagens Nyheter) skrev på 1960-talet två böcker om första världskrigets uppkomst och historia: *1914* (utkom 1964) och *Den okände soldaten 1914-1918* (utkom 1965). Det är dessa två verk som först gjorde mig intresserad av första världskriget, och jag återkommer ständigt till dem, ibland för att friska upp minnet, ibland för att kontrollera deras framställning mot större verk. Även om Jolo ibland dramatiserar det skeende han återberättar lite mer än vad verkligheten tål är hans framställning och åsikter i stort sett hållbara. I den förstnämnda boken har Jolo ett kapitel betitlat "Allerhögste krigsherren och hans armé" (sid. 101-120). Han tar här upp det märkliga faktum att den tyske officeren stod i en särställning gentemot civilisten: om han på något sätt blev förödmjukad ("kränkt" säger vi nuförtiden) av en civilist, måste han ögonblickligen tillrättavisa eller bestraffa denne, med utskällning eller med örfilar. Om han underlät detta kunde han hamna inför den enda myndighet som kunde bestraffa honom själv: det egna regementets hedersdomstol. Den tyska officerskåren utnämnde nämligen sina egna medlemmar: en aspirant antogs efter prövning av sitt eget regementes *Kasino* (officersmässen och dess medlemmar) till *Fabnenjunker* och inledde därmed utbildningen till officer. De tyska officerarna bildade härigenom en särskild kast i samhället med medlemmar som gärna hämtades från godsägarklassen, inte minst i den östra delen av riket. Officerarnas Kasino hade inget intresse av att låta kåren växa sig för stor, vilket kunde ske genom att man antog medlemmar från fel samhällsklasser. Trots att Tyskland hade allmän värnplikt var det långt ifrån alla (faktiskt inte ens hälften) av alla tjugouåringar som togs in till den tvååriga utbildningen under fanorna. År 1911 bestod årskullen, huvudsakligen dem som fötts 1891 men även en del som blivit över vid tidigare mönstringar, av 1.271.384 man som inkallades mönstring under våren, men av dessa kallades endast 565.520 (43%) man till tjänst under fanorna. Siffrorna för 1912 var 1.289.868 och 572.168 (44%); de för 1913 var 1.328.019 och 622.360 (47%). Siffrorna är från *The German Army Handbook of 1918*, sid. 10. Vid krigets utbrott i augusti 1914 var dessa tre årsklasser de aktiva; årsklassen för 1914 var under utbildning och kunde inkallas på hösten. De som inte inkallades till utbildning direkt, trots att de bedömts fullt krigsdugliga, kallades *Restanten* och blev kvar i fabrikena, på gårdarna och i högskolorna, till dess att förlusterna vid fronten gjorde det nödvändigt att kalla in dem till krigstjänst.

I Frankrike kallades tvärtom över 80 procent av varje aktiv årsklass in under fanorna, ett faktum som skapade stora svårigheter för krigsproduktionen när så många av de yrkesutbildade blivit inkallade för att stupa redan under de inledande bataljerna. Storbritannien hade ingen värnpliktsarmé alls, utan den stående armén bestod av hundratalet regementen, vart och ett med två aktiva bataljoner om 1.000 man; den ena av bataljonerna tjänstgjorde hemma, den andra var stationerad någonstans i kolonierna. BEF — *The British Expeditionary Force* — som skickades till Frankrike och Belgien i augusti 1914 bestod av just omkring 100.000 man. Att radikalt utöka numerären krävde helt nya utbildningssystem.

Den tyska officerskårens begränsade rekryteringsbas gjorde det alltså inte möjligt att utbilda fler än strax under hälften av de krigsdugliga. En av följderna (eller kanske orsakerna) blev just den tyske officerens känsla av att tillhöra en elit med stor överlägsenhet över civilister, till och med över de egna landsmännen och ännu mer de underkuvade civila i Elsass och Lothringen.

Joseph Butler, som ledde en kommission av representanter för amerikansk industri som reste runt i Frankrike sommaren 1916, berättar i sina hågkomster om alla vittnesmål han, liksom tidigare Kipling, fått om den tyska brutaliteten gentemot städer och människor. Butler är uppenbart franskvänlig (och erkänner det också utan förbehåll) men inte desto mindre känns hans berättelse om det han sett och hört övertygande, särskilt när han berättar om staden Reims öde. Han återger bland annat texten i flera plakat som satts upp av stadens styrelse och de tyska ockupanterna.

Just denna brist på skuldkänsla är kanske det kusligaste karaktärsdraget hos den tyska invasionsarmén. Samma kallsinnighet mot fiendens civilbefolkning kanske fanns hos de allierade, men eftersom de blivit anfallna och slogs på egen mark (eller deltog i försvaret av sina allierade), kom de inte i kontakt med tyska civila förrän efter kapitulationen i november 1918 och då var ju kriget slut.

Litteraturprofessorn Ian Ousby, som skrivit en lång berättelse om slaget vid Verdun och satt in den franska försvarsandan i ett historiskt sammanhang (*The Road to Verdun*), konstaterar på flera ställen samma sak: de tyska militärerna kände ingen skuldkänsla inför övergreppen mot de civila.

Jolo kommenterar i *Den okände soldaten* den tyska arméns inställning till fiendens civila indirekt i sin diskussion om von Schlieffens planer (Jolo talar här om kriget i Ostpreussen):

Men nu kom med i spelet en faktor som von Schlieffen aldrig tagit med i beräkningen och förmodligen skulle blivit chockerad om han ställts inför. Civilbefolkningen greps av skräck, i stället för att — vilket var den egentliga förutsättningen för Schlieffenplanen — inte finnas till. Om han över huvud taget tänkt på den, hade han närmast menat att den skulle samla mat och sitta gömd hemma i källaren tills de i Frankrike segerrika trupperna kom och förintade ryssarna" (Den okände soldaten sid. 230f.).

Jag tror han har rätt: civilbefolkningen skulle inte finnas till. Om den envisades med att göra det, var det dess eget ansvar att anpassa sig efter det nya läget och om den inte gjorde det, så mycket värre för den själv. Detta konstaterande befriar inte tyska armén från dess skuld i historisk mening men det förklarar varför tyskarna själva inte kände någon skuld.

Av ovan nämnda tyska flygarärens berättelser framgår inte om det gjorde sig någon bild av målet med kriget: de var unga tyskar, de var officerare, de gjorde sin plikt mot sin furste, vare sig han var furste, kung eller kejsaren själv, regementet var deras stolthet, mamma, syster och alla vackra flickor var till för att beundra dem, alla fiender skulle bita i gräset. Att försvaret av Tyskland innebar att de marscherade iväg tvärs igenom Luxemburg och Belgien och långt in i det inre av Frankrike (eller Ryssland) såg de inte som något problem. Krigslagarna gällde (och vem som formulerat dem funderade de nog inte över). Men, som sagt, de hade inga storvulna planer på världserövring. De gjorde sin plikt. Med den inställningen kan man göra både stordåd och illdåd.

I början verkar de tyska trupperna ha agerat rätt korrekt (enligt sin egen uppfattning om krigets lagar): man gick in i butiker, gårdar och hem och försåg sig med mat och vin och öl; man lämnade efter sig en rekvisitionsblankett och löftet att skulden skulle regleras enligt arméns regler. När man hittade övergivna gårdar och affärer tog man de varor man ville ha och lämnade kvar en ifylld blankett på bordet. Efter hand

fann man blanketten vara onödig och övergick till att rätt och slätt förse sig. Inom kort ägnade man sig åt regelrätt plundring med repressalier mot alla som opponerade sig.

Pliktuppfyllnaden som princip var naturligtvis stark, liksom tanken att "krig är krig", även på den allierade sidan men där fanns inte ens den teoretiska möjligheten att känna tvivel över krigsmålen: fienden stod ju långt in i det egna eller det allierade landet och ingen behövde rättfärdiga någon aggression mot dem som invaderat andras länder.

Hans Aili.

Först publicerad 16 juli 2011 – redigerad och utökad 16 maj 2019.